

ЧЕДОМИР ДРАШКОВИЋ*

БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ У ЦРНОЈ
ГОРИ КАО ЗАПОСТАВЉЕНИ РАЗВОЈНИ РЕСУРС
НАУКЕ

Кондензована културолошка накана као карактеристика политичке оријентације нашег послеријатног тренутка није структурирана у рационално конципирану, студиозно засновану и материјализовану културну и научну политику. Умјесто помног усаглашавања разних елемената сложене друштвене структуре, рационалног потицања и координирања појава и процеса, често су механички и произвољно, еклектички, формирану разни неуспјели друштвени организми, или њихове симбиозе, који објективно нијесу исказивали неки релевантнији друштвени значај. Нијесмо успјели да остваримо „највећи задатак револуције — створимо односе који ће омогућити истински развој културних снага у земљи“ (М. Горки), нити смо, пак, стварно спознали и прихватили реалност да „дјела постоје на исто тако природан начин као и ствари“ (М. Хајдегер). Још увијек бриљирамо у сфери сурогатне организације, дубоко укоријењени у површном техно-менаџерском прагматизму и јако традиционално-романтичарски осјенчени егоцентризмом моћне бирократске самодовољности!

Познато је да су у савременом свијету природни потенцијали земље само један од ресурса развоја, као и то да мишљење, актуелна друштвена мисао — одражава стварност друштва. А та стварност друштва почива на двије подједнако важне компоненте: знање и дјеловање! Прва компонента, „знање“, представља синдром одговарајућег цивилизацијског кода, а друга, тј. „дјеловање“, је производ интелектуалне надградње, скуп „умних операција“ — које међусобно није лако ускладити. Због тога се степен цивилизације и ниво друштвеног културног развоја једног друштвеног тренутка, боље рећи једног друштва, често не одвијају као синхронизовани, међузависни и рационални проце-

* Чедомир Драшковић, Централна народна библиотека Републике Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“, Цетиње

си. Што је неусаглашеност већа — јаз је већи; већа су заостајања и — застрањивања. Управо као у нашем очигледном случају.

Модерна друштва, са динамичним развојем, почивају на достигнућима ума, која се из дана у дан — невјероватно брзо мијењају, надграђују: што је јуче било важеће и актуелно, данас већ може бити застарјело, превазиђено, нефункционално. То неизмјерно богатство нових сазнања, која се невјероватно брзо увећавају, ту тзв. експлозију информација (у задње вријеме сваких 4—5 година квантум свјетског знања се удвостручи!) могуће је пратити — и користити — преко скрупулозно грађеног и функционално опремљеног научно-информационог система. Тај систем представља велики свјетски крвоток, који сваки државни организам храни онолико добро колико је он рационално пројектован, колико је модерно организован и припремљен за динамична свјетска кретања информација, односно, колико је спретно и квалитетно укључен у моћни свјетски информациони систем — да би се пласирали своји резултати али, и што је посебно важно, користила туђа памет и најновија достигнућа свјетског ума, у циљу развијања свога знања и своје памети као објективно доминатног развојног ресурса.

Није нам била од угледа чињеница да смо као бивша СФРЈ, својим научним потенцијалом, у свјетској ризници знања учествовали са свега око 0,2%. То је свакако морало бити узроковано и чињеницом да научни радници у нас око 80% свог радног ангажмана троше (боље рећи расипају!) на прибављању података и информација и стварање услова за прави стваралачки чин. Значи, великим дијелом због непостојања изграђеног и оперативног научноинформационог система наши научни радници се са свега око 20% свога знања и енергије баве креативним научним радом!

Имајући у виду пропусте и недостатке у конципирању развоја науке и технологије, на иницијативу Савеза републичких и покрајинских СИЗ-ова за науку, уз активно судјеловање Заједнице националних библиотека Југославије и под патронатом Савезног комитета за науку, технологију и информатику, 1987. године прихваћен је „Програм развоја Система научних и технолошких информација Југославије до 2000. године са планским елементима до 1990. године“, а почетком наредне године прихваћена је концепција Система узајамне каталогизације, тј. прихваћен је пројекат за формирање Југословенске библиографске базе (ЈУ-БИБ), као заједничке основе Библиотечко-информационог система (БИС-а) и Система научних и технолошких информација Југославије (СНТИЈ-а). Показало се извјесним, и у каснијој пракси апсолутно тачним, да националне библиотеке нијесу само, и нијесу превасходно институције културе, и да је њихов политичко уопштени и паушални, искључиво културолошки третман био озбиљна погрешка — јер је библиографска подлога (ЈУБИБ база) била и остала темељни дио СНТИЈ-а! Јер, библиотеке су биле

и остале главне ризнице људског духа, и њихов информациони потенцијал обухвата знатно преко 90% од укупних садржаја глобалног система научних и технолошких информација.

СНТИЈ, као глобални систем био је пројектован и развијан да „обезбиједи ажурне податке и документе потребне, у ужем смислу, за научни и други стваралачки рад, а у ширем за развој уопште“. Инфраструктуру СНИТЈ-а чине (боље рећи чиниле су, због свеукупног распада југословенског система) институције, организације и средства који подржавају проток, руковање и испоруку информација, тј. њихов трансфер од стваралаца информација до њихових корисника. Конкретније казано, то подразумева прибављање информација у разним облицима, њихову класификацију и стручну обраду, њихово евентуално тзв. препирање, а затим њихово преношење и презентирање до потенцијалних односно стварних корисника. Људима од знања и одговорности наравно је јасно да је без библиотека незамислив научно-истраживачки рад, било да се ради о фундаменталним истраживањима или примјењеним пројектима. Активни, тј. главни судионици у СНТИЈ-у, односно у његовом кључном дијелу БИС-у — Систему узајамне каталогизације — биле су националне библиотеке, Југословенски библиографски институт, универзитетске библиотеке и развијеније специјалне библиотеке. Овим, наравно, не предвиђамо улогу и значај специјализованих система, тзв. експертних система као органских дјелова и подсистема СНТИЈ-а.

Ипак, посебно овом приликом наглашавамо и инстистирамо на улози и значају националних библиотека у глобалним димензијама овог пројекта, и цитирамо: *„Националне библиотеке, као средишње библиотечке установе у републикама/покрајинама носιοци су развоја библиотекарства и библиотечко-информационих дјелатности. У оквиру узајамне каталогизације брину се о регистрацији националне продукције као и о уносу података о страним монографским и серијским публикацијама оних библиотека које за то немају техничких могућности. Обављају ауторизацију записа у ЈУБИБ-у, издају националне библиографије и централне каталоге за своја подручја...“*

Са жаљењем морамо констатовати и апострофирати: у Црној Гори није адекватно примијењена концепција СНТИЈ-а и ЈУБИБ-а, тј. Црна Гора није успјела да осмишљено изради рачунарску и комуникацијску инфраструктуру за реализацију овог система. Мимо логике пројекта и упркос чињеници да је Централна народна библиотека Републике Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“ матична републичка, депозитна и далеко највећа интердисциплинарна база података и научних информација у Црној Гори — ова републичка установа за библиотечко-информациону дјелатност је технички више него скромно, боље рећи симболично била укључена у стварање садржаја јединствене базе

узајамне каталогизације. Библиотека која као државна установа прима обавезни примјерак, која има предуслове да остварује нај-ефикаснијеу сарадњу са истим или сродним библиотекама у иностранству, која упошљава најснажнији потенцијал стручног кадра у Републици — била је упућена на мирно учествовање у стварању заједничке базе монографских публикација и полупубликација (домаћих и страних), затим базе серијских публикација (домаћих и страних), и базе некњижне грађе која је од интереса за развој науке и технологије. Технички неуслови, тј. необезбијебеност неопходном компјутерском конфигурацијом ове установе, другим ријечима њена неповезаност са југословенским научно-информационим системом онемогућили су централну црногорску библиотеку да се адекватно укључује у послове који јој и законски и номинално, и суштински припадају — да буде стожер у развоју библиотечко информационе дјелатности у Црној Гори, да учествује у стварању заједничке кооперативне базе података, али и да ефикасно учествује у коришћењу њених аутономних база, које се корисницима нуде у облику:

- on-line централни каталог монографских публикација;
- on-line централни каталог периодичних публикација, и
- библиографије од интереса за науку и технологију.¹

Да се подсетимо синтагме веома познате у савременом свијету да је — информација круна свјетског монопола! Магична стваралачка и развојна формула модерних друштава почива на двије основне координате: таленат плус информација! Наше библиотекарство — на челу са Централном народном библиотеком Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“ — иако потенцијално веома моћан субјект, вегетира као успавани и зачаурени мозак дива. Занемареност у развоју водећег библиотечко — информационог центра у Црној Гори, и теоријска немогућност да се макар као корисници информација у бившем СНТИЈ-у повежу корисници из већине општина у Републици — не пружа нам много оптимизма ни у очекивању будућих пројекција развоја, на основу досадашњег искуства о развоју, када је врло често стваралачки предзнак за успјех (таленат + информација) по традицији успјешно превођен у нашу формулу успјеха: таленат плус импровизација.

... И за много досадашњих, ранијих пројеката Централне библиотеке, који су ишли ка класичном конституисању библиотечко-информационог система, најчешће су до нас стизале последице раблеовске проклетције о „беспарици-тузи, која краја нема“. Није их нпр. било за прављење централног каталога старе и ријетке књиге у Црној Гори (и за њено паралелно изучавање и техничку заштиту), као што ни одговорни субјекти за креира-

¹ Већ је напоменуто да се политичким цијепањем СФР Југославије распао и њен научно-информациони систем, али је и сигурно да друштвена категорија која се зове систем научних и технолошких информација има несумњиво значајну перспективу обнове и развоја.

ње политике научних дјелатности, и не само они, нијесу имали разумијевања нити довољно обзира за прављење другог (започетог) централног каталога (централног каталога иностране периодике у Црној Гори). И више је него тужно под каквим се условима пробијају на свјетлост дана томови „Црногорске библиографије 1494-1994“, и како ова библиотека већ дуго низ година реализује пројекте и издавачке подухвате за читав низ библиографских едиција и појединачних библиографских приручника. И умјесто да је прихватан тешко стицани углед Библиотеке на овом плану, и на знатно ширим просторима, креатори сада већ бившег научно-информационог система су се послужили пуном дозом традиционалне „лежерности“ према овој установи. Тек да подсетим: Централна народна библиотека Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“ била је једина библиотека из бившег сазвјезја националних и покрајинских библиотека Југославије која није имала надлежне прерогативе у развоју библиотечно-информационог система.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА:

1. ВЕЛЧИЋ, Веселко: БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ У С Ф Р Ј. (Концепција). Љубљана, 1986;
2. ДРАШКОВИЋ, Чедомир: ОСНОВНА НАЧЕЛА И ГЛАВНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗГРАДЊУ БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНОГ СИСТЕМА ОПШТИНЕ. Цетиње, „Информациони билтен“ Друштва библиотечких радника Црне Горе бр. 2/1987, стр. 1—49;
3. ИЗВЈЕШТАЈ О ЗАВРШЕНИМ РАДОВИМА НА ИЗГРАДЊИ СИСТЕМА НАУЧНИХ И ТЕХНОЛОШКИХ ИНФОРМАЦИЈА... Марибор, 1989;
4. ПРОГРАМ РАЗВОЈА СИСТЕМА НАУЧНИХ И ТЕХНОЛОШКИХ ИНФОРМАЦИЈА ДО 2000. ГОДИНЕ СА ПЛАНСКИМ ЕЛЕМЕНТИМА ДО 1990. ГОДИНЕ“. БЕОГРАД, 1987;
5. СЕЉАК, ТОМАЖ — Твртко Шерцер: ПРИКАЗ РАЗВОЈА СИСТЕМА НАУЧНИХ ИНФОРМАЦИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ (радни материјал);

Чедомир Драшковић

БИБЛИОТЕКО-ИНФОРМАЦИОННАЯ СИСТЕМА В ЧЕРНОГОРИИ КАК НЕДОЦЕНЕНИЙ РЕСУРС РАЗВИТИЯ НАУКИ

Резюме

Точная, и в международных соотношениях совсем удостоверечная правда то, что научно информатционная деятельность — „первая буква каждой науки“. Собираение, селективное, обработка и дисимилация информатки, работа первокласного обешественого значения распределён как один из первичных относящихся к развитию ресурсов. Вопреки этому, научные сотрудники у нас свыше 80% своего рабочего привлечения потрагали на собираение данных и информатий-подготовок к научной работе, адекватно этому их участие (на уровне бывшей СФРЈ) в мировую сокровищницу знаний было около минорных 0,2 процентов.

За каждые 4—5 лет в последнее время квантум знаний в мире быва ет увеличен вдвое. Эти огромные достижения ума в основном аккумуляли-

руются в главных сокровищницах человеческого ума — в библиотеках чьи информационные системы охватывают свыше 90% содержаний научной системы и технологической информации.

Разве мы подготовлены к библиотекам будущего, разве библиотеко-информационная деятельность на нашем пространстве имеет рационально утверждённую концепцию, построенную инфраструктуру и ответственное отношение к этому исключительному государственному ресурсу? Нет! Не созданы условия за серьёзное развитие научной информации и более интенсивное пользование научных и технологических информаций — как в области творения информационных производств домашнему званию, так и за быстрый без посредников, доступ наших пользователей до иностранных информационных ресурсов. Не обеспечены порядочные условия за реализацию классических проектов и программ библиотеко-информационной системы (национальная библиография, центральные каталоги, библиографические справочники), с достаточно произвольственности и поверхности отправились в модно конципированную систему научных и технологических информаций Югославии и единственную югославскую библиографическую базу — прежде всего имея в виду роль и значение библиотеко-информационного депозита. Так годами без желания (или ощущения нужности) носильщиков проекции развития науки в Черногории, чтобы значительнее повлиять на архаичную стартовую позицию за увлечение наукой у нас.